

TOMO VUKŠIĆ, I rapporti tra i cattolici e gli ortodossi nella Bosnia ed Erzegovina dal 1878 al 1903. Un studio storico-teologico (Odnosi između katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1903. Povijesno-teološka studija), Collectanea Croatica—Hieronymiana de Urbe 5, Pontificio Collegio Croato di San Girolamo, Roma 1991, XLII + 368 str.

Lako ćemo se složiti da ovo nije vrijeme za ekumenizam između katolika i pravoslavaca na balkanskim prostorima. Naprotiv, vrijeme je to antagonizma koje je preraslo u agresiju Srba i Srbije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu apokaliptičkih razmjera. Iako se ne smije nasjesti zbujujućoj propagandi da je to vjerski rat, sa žalošću se mora konstatirati da je Srpska pravoslavna crkva mnogo pridonijela raspirivanju mržnje pa čak i huškanju na rat. No ako to nije vrijeme ekumenizma, pogodno je vrijeme za povijesno propitivanje odnosa između katolika i pravoslavaca, napose u Bosni i Hercegovini.

Doktorska radnja Tome Vukšića bila je završena prije te agresije. Ona je sretna kombinacija teološkog propitivanja i povijesnog poniranja u odnose između katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini. Prvi dio studije koji sadrži 220 stranica posvećen je povijesnoj pozadini tih odnosa. Drugi dio ispituje teološka i ina stajališta nekih sudionika koji su odredili tijek odnosa između katolika i pravoslavaca kao i neke specifično teološke teme. Ovdje će se osvrnuti samo na povijesni dio knjige.

Vukšićev rad uistinu je pionirski. U općem siromaštvu povijesnih studija o vjerskim zajednicama, njegov je rad među prvim pokušajima sustavnog prezentiranja društveno-crkvenih odnosa. Razdoblje austrijske uprave u Bosni i Hercegovini po mnogo čemu je vrlo važno, te je i Vukšićeva radnja utoliko značajnija. Ovo se razdoblje ujedno podudara s pontifikatom Lava XIII. koji je propagirao crkveno sjedinjenje. Autor je ukazao na osnovnu ulogu katoličkog i pravoslavnog klera u toj zemlji. U dezintegracijskim procesima posljedica kojih je neosjećanje velikog dijela stanovništva pripadnosti Bosni i Hercegovini, kler tih dviju kršćanskih crkava podržavao je i ubrzavao te procese. Bilo je to ujedno vrijeme organiziranja i buđenja dviju crkava. Katolici su 1881. dobili redovitu hijerarhiju popraćenu crkvenom regionalizacijom, a pravoslavci su se probudili za obnovljeno propagiranje srpstva. Podržavajući nacionalne osjećaje svojih vjernika, razumljivo je da su se ove dvije crkve često sukobljavale.

Prisutnost stranih interesa sudbinski je odredila budućnost Bosne i Hercegovine. Autor nedovoljno naglašava sudar mađarskih i austrijskih interesa na tom prostoru, iako je taj sudar pridonio dezintegraciji te zemlje kao i hrvatsko-srpske dezintegracijske sile; prvi su poticali druge. Strani su interesi omogućili Pravoslavnoj crkvi da pride zamjeni grčkog klera sa srpskim, što je ubrzavalo proces srbizacije lokalnog pravoslavnog stanovništva.

Uza svu prednost organizacijske jakosti, katolici su bili oslabljeni međusobnom borbom za prevlast između redovite hijerarhije s vrhbosanskim nadbiskupom Josipom Stadlerom na čelu i franjevac koji su podržavali katolištvo prije dolaska redovite hijerarhije. Autor se odlučio na naglašavanje uspjeha katolika u Bosni i Hercegovini, koji su uistinu bili značajni.

Osobito je zanimljivo treće poglavlje koje istražuje »svakodnevnicu« katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini. Bila je to svakodnevica prožeta razumijevanjem i dobrosusjedstvom, koju je remetilo političko ostraciziranje rijetkih pojedinačnih obraćanja na katolicizam. Iako je obraćenje katolika na pravoslavlje bilo češće, zanimljivo je da ona nisu izazivala takvu pozornost kao u obratnom slučaju. Kao vjeran sin Crkve, nadbiskup Stadler bio je jedan od onih koji su nastojali oko katoličko-pravoslavnog ekumenizma; čak je 1896. pokrenuo i časopis *Balkan* »jedinstvu i bratskoj slogi«, kako je stajalo u njegovu podnaslovu. No ti pokušaji približavanja katolika i pravoslavaca svodili su se uglavnom na jednostrano nastojanje katoličke strane bez velika odaziva pravoslavaca.

Na početku Vukšićeve knjige donijeta je dosta iscrpna biografija uključujući neizdane i izdane izvore i literaturu. Inače je posebna vrijednost ovoga rada njegova izvornost; autor se referira na do sada nepoznatu arhivsku građu. Na kraju knjige nalazi se i opsežan sažetak na hrvatskom, a knjiga je popraćena i kazalom imena. Autor je ovdje, očito, podlegao nevaljaloj hrvatskoj praksi nedavanja iscrpnijih kazala, ograničavajući se samo na vlastita imena. Time je, dakako, ograničio upotrebljivost svoje knjige.

No to su zamjerke koje nimalo ne oduzimaju vrijednost knjizi koja je pred nama. Njezin je jedini »nedostatak« što je na talijanskom, nedostatak koji bi trebalo što prije ispraviti.

Jure Krišto

LOUIS ERIGNAC, Le revolte des Croates de Villefranche-de-Rouergue (Pobuna Hrvata u Villefranche-de-Rouergue), Villefranche-de-Rouergue, 1988., 65 str.

Publicističko djelo srednjoškolskog profesora filozofije L. Erignaca, Pobuna Hrvata u gradu Villefranche-de-Rouergue, bavi se povijesnom rekonstrukcijom događaja koji je manje poznat čitateljskoj javnosti u Hrvatskoj. Riječ je o pobuni Hrvata i Muslimana pripadnika SS postrojbe u rujnu 1943. godine u francuskom gradu Villefranchemu i o pozitivnom odjeku toga događaja — kao anti-fašističke solidarnosti među žiteljima grada i u francuskom »maquisu« (pokretu otpora).

Erignac zasniva izlaganje na službenim zapisima, svjedočanstvima i osobnim sjećanjima. U rekonstrukciji događaja služio se također istraživanjima novinara Vladimira Malekovića objavljenim 1968. godine u tjedniku *Vjesnik u srijedu* (od 21. 8. do 16. 10.). Ostanimo za trenutak na opisu događaja. U tijeku kolovoza 1943. u Villefranche je počeo stizati 13. hrvatski bataljon SS divizije da bi na početku rujna cjelokupna postrojba bila na okupu. Ukupan broj vojnika ne zna se točno — procjenjuje se na pet stotina do tisuću. Već prvih dana